

בימים ההם, בזמן הזה

יובל שמעוני מפרסם ב־2014 רומן עב כרס בסגנון המאה ה־19. זו הסיבה שהוא חדשני ורדיקלי כל כך

את כל זה (ויש גם חלק עלילה קצר יותר שער סק ברור הביניים, באביו של אמנון, בנו של אותו פוליאקוב) כותב שמעוני בדיוק וברחיטות עיי לאיים, במסירת אינפורמציה מחושבת בשום שכל לשיהוי ולפיתוי, ובכלל בטכניקה ספרותית מתר חכמת, בפסיכולוגיה מורכבת ואמינה, בעקבותיו של תחקיר מרשים. הטקסט הזה נוסם. הוא חי הנושא את עצמו. אין כאן אותה הכבדת והכבדת מילים לריק שנפוצה ברומנים "רחבי יריעה" בני זמננו, וברומנים רחבי יריעה "היסטוריים" בפרט, שבהם ה"היסטוריה" היא מין חומר מילוי לסופר.

ובכל זאת, שאלתי את עצמי, מדוע שיכתוב אדם רומן כזה? כלומר, רומן שאמנם כתוב נהדר, אבל כזה שהוא מפעל התובע מאמצים כבירים, כשבסופו של דבר אין בו איזו אמירה מרעננת וחדשה, אלא הוא כמו רומן טוב מהמאה ה־19, שנכתב כאילו במקרה, וכאילו במקרה בעברית, בתחילת המאה ה־21. הרי התמות כאן אינן מר עישות: יחסים כושלים בין גברים לנשים, נתק בין בנים לאבות, מוראות האלימות במצב היש ראלי, פסימיוס קודר במיטב המסורת של הספ־רות העברית הדיכאונית. קחו למשל את תיאור הפוגרום שנערך בכפרו של פוליאקוב ושבנו נרצח אביו – תיאור שמתפרס לאורך עשרות רבות של עמודים ברומן, בפירוט סכלני ומ

זעזע. איני זוכר שקראתי אי פעם תיאור נרחב כזה, אכן וירטואוזי, אבל פוגרום מראשית המאה הוא

אריה גלסנר

דאי לא נושא רענן בספרות העברית. למה, אם כן, לטרוח כל כך?

כנראה משום שהחידוש הגדול ברומן הזה אינו שייך לא לתוכן שלו ואף לא לצורה. אלו, התוכן הצורה, שמרניים למדי (לעיתים רחוקות הרר מן אף נחוזה כמי ששואל נוסחאות קיימות, כמו למשל תיאור "מערכוני", קורמאק מקארתיי, של השיירה ההודית שנשלחה להטמין את העתיקות). אפילו שמרניים במפגיע. העוקץ ב'קו המלח' שייך למדיום. שמעוני מכניס לתוך עולמו, עולם שבו קריאה של טקסטים רציניים וארוכים, שבו תרבות הכתב בכלל, הפכו להיות לא מובנות מאליהן – רומן עב כרס. כמו שרוקטור מקנזי ופוליאקוב יוצרים עתיקות מזויפת מחומרים חדשים, בני זמנם, כך שמעוני כותב רומן של המאה ה־19 בתחילת המאה ה־21. זוהי ההתרסה וזהו החידוש של הטקסט הזה: השמעות על מותי, כמו אומר ז'אנר הרומן ררך 'קו המלח', היו מוקדמות.

והחרוזה כאן היא גם ספציפית לתרבות העברית. על מנת לזייף את העתיקות שהוא מט מין בצפון הודו נעזר דוקטור מקנזי בפוליאקוב, שכותב עבורו מגילה מזויפת בעברית תנ"כית. פוליאקוב עצמו קרוב למיליה של יוצרי הספרות העברית המודרנית. הרומן מחזק כך לא רק את ז'אנר הרומן עצמו, אלא גם את הכתיבה בעב־רית. דרך רמותו של פוליאקוב – שלצורך תיאור קורותיו מובאים קטעים מהעיתונות העברית בת הזמן – כמו מאותת לנו שמעוני מעבר לגרת אלף העמודים שהשלשלת העברית לא ניתקה. ●

אני הולך להפסיד כסף על הרומן הזה, חשבתי כשראיתי את שני הכרכים של 'קו המלח', בני כאלף עמודים יחריו – זו האנחה הפרוזהית של מבקרי ספרות לנוכח ספ־רים מופרזים. כשנוכחתי שהפרוזה של יובל שמי עונו גם דחוסה ותובענית, הלנתי באוזני העורכת על כך שמאז איין ראנר והבלוקים הקפיטליסטיים שלה לא הפסדתי כל כך הרבה מביקורת בודדת. אבל למרבה השמחה, מהר מאוד התגלה שאין מה להשוות. ולמרות שהרומן הזה אינו יצירת מופת, הרי שצאתו לאור ב־2014 היא לא רק – סליחה על הקלישאה – חג לאהבי הספר, אלא גם – ושוב סליחה – חג מיוחד לתרבות העברית־יש־ראלית, הזקוקה נואשות לחג כזה בעת הזו, כשהיא נמצאת תחת מתקפה עזה מצד היהדות המיתית.

שמעוני טומן משלב מוקדם, מצאת ספרו הראשון 'מעוף היונה' ב־1990, כקול מסקרן ומקורי מאוד. עם פרסום 'הדר' ב־1999, רומן שהביקורת הפליגה בשבחו (אני רווקא לא התפעלתי מ'הדר'; הוא שייך למסורת מודרניסטית של כתיבה קשה במכוון, מרוסקת, לשונית־שכלתנית יותר מאשר רגשית־רעיונית, שאני מתקשה להתמסר לה או לראות בה אופציה הולמת לזמננו), הפך שמעוני לנציג המובהק של האוונגרד בספרות הישרא־לית. צאתו של 'קו המלח', אחרי 15

שנה של המתנה – שבמהלכן פירסם שמעוני מסה על התנ"ך (אל העפר) ושמר על התנורות תקשור

רתית – מלווה, אם כך, בציפייה רדובה בקהילה הספרותית. ומה שמעניין הוא שמעוני נוטש כאן את האוונגרד לטובת "רומן של פעם". 'קו המלח' כתוב באופן מסורתי כרומן ריאליסטי רחב יריעה מהמאה ה־19. וזו בעיני הרדיקליות שלו: זמנו של הרומן נמתח על פני כמאה שנה, מסוף המאה ה־19 עד סוף המאה ה־20. עלילתו מתחוללת בשתי יבשות (אירופה ואסיה) ובחמש ארצות (רוסיה, הודו, אנגליה, איטליה וישראל). בחלק העלילה העוסק במפנה המאה ה־20 מפ־גיש שמעוני את פוליאקוב, בן כפר יהודי מ"תחום המושב", שהשתתף בפטרבורג בפעילות טרור נגד משטר הצאר ונמלט משם לצפון הודו, עם דוקטור מקנזי, רופא אנגלי פרובינציאלי, שא־שתו הלונדונית הסגונית ברחה ממנו לזרועות ארכיאולוג איטלקי בזמן טיול באיטליה. האנגלי מקנזי מתכנן כנקמה תרמית מורכבת של הטמנת ממצאים ארכיאולוגיים מזויפים שימשכו את האיטלקי לתת־היבשת, ואו, בעקבות חשיפה מכ־וונת של התרמית, יחשפו גם את ערוותו האינ־טלקטואלית.

בחלק העלילה שמתרחש בסוף המאה ה־20, השזור בחלק הראשון, יוצא נכרו של אותו פר־ליאקוב, אמנון, עיתונאי לשעבר, להתחקות אחר קורות סבו, שאותו לא הכיר. אלא שמסע ההתיחקות הזה הוא מסע בריחה של אמנון מקריירה כושלת, מזוגיות שאינה מצליחה לטעת שורשים, מזיכרונות נוראיים ממלחמת לבנון; בריחה גם מהחיים עצמם.